

SZIGETHY GÁBOR (1942) Budapest

SZIGETHY GÁBOR

Lapszemle XXII.

Próbálom őszintén, elmélyülten átélni a számomra izgalmas, múltba röpítő álom-szerepet: 2019. március 13-án azt képzelem, hogy újságolvasó pesti kispolgár vagyok 1919. március 13-án.

A sokszínű, jól értesült, olvasmányos Az Új Szó mai számát böngészem. Az újság, a napilap ez idő tájt az egyetlen valóban friss hírforrás: azokból tudhatom meg, hogy mi történt, mi történik körülöttünk a politikazugos kis- és nagyvilágban.

Vezércikk: *Letartóztatják a Szegedi Kommunistákat*. Alcím: *Megkezdődik a Rendcsinálás Munkája*.

Na, végre! Itt volt az ideje!

Rendszerető, békés mindennapjaimhoz ragaszkodó pesti kispolgár vagyok, örülök a jó hírnek. Ma még Szegeden két-három ezer fegyveres bolsevik basáskodik, de hála Istennek, Neuberger Frigyes városparancsnok este hét órakor bezáratta a kávéházakat, vendéglőket, kilenc óra után kijárási tilalmat rendelt el. Az utcán éjjel-nappal katonák járőröznek, itt-ott néha lövések dördülnek, de: *Letartóztatják a kommunistákat!* Van remény!

Az újság szerint Ausztria semleges lesz, Bécs nemzetközi, a német kormány nem fizet a sztrájkolóknak, a kormánycsapatok megindították az ellentámadást a Lichtenbergben körülrárt *Spartacusok* ellen... Nem tudom, csak sejtem, hogy mifélek-kifélék lehetnek azok a *Spartacusok*; biztos, hogy rendbontók, kommunisták, lázadók, akik fegyverrel támadnak mindenkire.

Jó tudni: már bekerítette őket a kormány hadserege.

Harmadik oldal: *Apponyi Albert nyilatkozik Az Új Szónak a politikai helyzetről*.

A gróf közismerten bölcs ember, sokat tapasztalt politikus. Visszavonult a parlamenti viharos hadszíntérről könyvtárszobája csendjébe, és hangsúlyozza, hogy „sok tekintetben merev álláspontot foglalok el a kormány politikájával szemben”, de talán éppen ezért érdemes és fontos figyelni megfontolt, jövőbe látó véleményére. Gróf Apponyi Albert 1919. március 13-án határozottan és egyértelműen fogalmaz: „Egész biztosra veszem, hogy *Magyarország integritását sikerülni fog megóvni*, mert ha az antant, amiben nem kételkedem, ideális elveit érvényre juttatja, ezt másképp

el nem érheti, mint hogy Magyarországot régi határai között hagyja..”

Békeszerető, magyar érzelmű, rendkedvelő pesti kispolgár vagyok, 1919. március 13-án kedvenc napilapomat lapozgatom. Szeretem az ebben az évben született Az Új Szóban közreadott írásokat, politikai tudósításokat, tárcákat, pletykákat, színházi híreket. A mai számban a megkopott szépségű Küry Klára panaszkodik: *Elüldöztek a színpadról!* Már öt éve történt, és most fogadkozik, hogy nemes bosszút áll: „Szorgalmasan képezem magam a zongorán. Lehet, hogy mint *zongoraművész* nemsokára be is mutakozom a közönségnek.”

Komolyabb hír: a hajdan bájos, okos dalos pacsirta egy alezredeshez készül férjhez menni.

Az igazi örömhír: „A »FTC« Bécsben. Ha az útlevel megszerzése iránti lépések, melyek már folyamatban vannak, sikerrel járnak, úgy a FTC e hó 25-én Bécsbe utazik a Rapid bajnoksapatával mérkőzni. Ez lenne a forradalom kitörése óta az első nemzetközi football-match.”

Istenem! Nemsokára béke lesz, igazi béke! A lázadó, lövöldöző kommunistákat Szegeden le tartóztatják, megkezdődik a rendcsinálás munkája, Apponyi Albert szerint Magyarország *integritását*, hazánk ezeréves határait megváltoztatni a nagyhatalmaknak nem áll érdekében, és tíz nap múlva Bécsbe utaznak a magyar futballisták.

1919. március 13-án nyugodtan hajthatom álomra fejemet.

Tizenkét nappal később, március 25-én – az Az Est mai számát tanulmányozom – nem tudom, mire gondoljak, csak kétségbeesetten kapkodom a fejemet.

Kun Béla, a külügyi népbiztos lelkesülten szónokol az Országház lépcsőjén: „Akik most átvették a hatalmat, csak úgy tudják megvalósítani céljait, ha a *diktatúra legszigorúbb eszközeivel* viszik előre a proletariátus ügyét.”

Ki érti ezt? Nincs két hete, hogy a magyar államhatalmi szervek le tartóztatják a felforgató, hazaáruló, lövöldöző kommunista vezéreket, most meg Kun Béla és társai kísérelték a börtönből, és ők lettek az urak. *Proletárdiktatúra* van: nincs miniszterelnökség, csak kormányzótanács, miniszterek

helyett népbiztosok dirigálnak, akiket senki nem válsztott meg, és akik nem titkolják, hangosan hirdetik, hogy kizárólag rendeletekkel fognak kormányozni. A rendőrséget feloszlatták, *egységes vörös népőrséget* állítottak fel, összeolvasztva, beolvasztva a *vörös forradalmi hadseregbe*. A Károlyi-kormány hadügyminisztere ősszel – *Nem akarok katonát látni!* – szélnek eresztette a magyar hadsereget, most meg minden katonát azonnal szolgálatra köteleznek.

Napilap, Az Est, vezércikk: *Rendelet az üzletek bezárásáról*. Ha jól értem: a proletárdiktatúra azt jelenti, hogy a hatalom urai, a felfegyverzett kommunisták saját belátásuk szerint mindenkitől mindent elvehetnek. „Mindazok, akik ezen rendelkezést megszegik és árukat vagy anyagokat a szocializáló népbiztosság engedélye nélkül üzleteikből elvisznek, kiadnak vagy elrejtenek, forradalmi törvényszék elé állítatnak és halállal büntetnek.”

Rémülten lapozok; ötödik oldal: *Az államrendőrség feloszlott*. Levegőért kapkodok, olvasom a vörös népőrség semmiből felbukkant nagy hatalmú szövívőjének földbedöngölően egyértelmű nyilatkozatát: „Aki az üzletéből árut ki akar csempészni és akit tetten érünk, azt ezentúl minden bürokratikus intézkedés mellőzésével *egyszerűen elvisszük a forradalmi törvényszékhez, ott falhoz állítják és agyonlövik*.” Egyértelmű, egyenes beszéd: aki nem fogad szót, aki nem engedelmeskedik, aki nem teljesíti a kommunisták parancsait, azt minden bürokratikus intézkedés mellőzésével falhoz állítják és agyonlövik. A forradalmi törvényszék bírái tudják, mi a dolguk: „Kimondotta a Kormányzótanács, hogy laikus bírából álló *forradalmi törvényszéket* nevez ki...”

Úristen! Mi fán terem a *laikus bírő*? Tanulatlan, öntudatosan ostoba, mindenre kaphatóan megbízható elvtársak fognak ezentúl emberek sorsáról, vagyonáról, életéről ítélni? A nyolcadik oldalon olvasom: megszűnik az ügyvédi kamara, a proletárdiktatúrában arra nincs szükség, mert ötszáz *proletár ügyvéd* így döntött. 1919. március 25-én józan, riadt, újságolvasó pesti kispolgárként képtelen vagyok értelmezni az értelmetlen kifejezést: *proletár ügyvéd*? Ha ügyvéd, akkor egyetemet végzett, tanult ember, tehát nem proletár. Ha proletár, akkor aligha jártas a jog szövevényes paragrafusainak labirintusában, tehát nem ügyvéd. *Proletár ügyvéd*: az új államhatalom törött gerincű lakája, elvakult, hithű, korlátolt kommunista, aki magyarul sem tud: „A nagy és szent jelszó: Világ proletárjai egyesüljete! a közvetlen megvalósulás kapuja előtt áll.” Hogy mi áll a *közvetlen megvalósulás kapuja előtt* 1919. március 25-én kora este, azt nem tudom, de a cseléd-lányt délelőtt elküldtem vásárolni, és a boltban nem

kapott húst. Olvasom az újságban: „Félhivatalosan jelentik: Budapest húsellátása mind nagyobb nehézségekbe ütközik... a közéletmezési népbiztos ezért szükségét látta annak, hogy nagyobb válságok elkerülhetése céljából *megkezdjük húskészletünk kímélését* és evégből rendeletet bocsájtott ki, amely a március 27-től április 2-ig terjedő időre *hústalan hetet léptet életbe*.”

Minden pesti polgár és proletár tapasztalja a mostani napokban, hogy a boltokból eltűnt a sertés- és marhahús – a proletárdiktatúra nagyvezérei elrendelték a takarékoskodást. De hogyan kell értelmezni és hogyan lehet megvalósítani a rendelet azon kitételét, hogy a tilalom kiterjed úgy a magánháztartásokra, mint a nyilvános étkezőhelyiségekre, tehát a vendéglőkre, kávéházakra, étkezdékre, penziókra? A nyilvános helyeket – fegyveres rendészeti eljárás! – a vörös népőrség folyamatosan ellenőrzi, a tulajdonosokat bírságolja, megbünteti, le tartóztatja. De a kommunisták – *minden bürokratikus intézkedés mellőzésével* – a magánlakásokban is kutakodni fognak? Fegyveresek ellenőrzik a konyhákban: sül-e, fő-e sertéshús vagy marhahús a serpenyőkben, fazekakban?

Szép, új világ!

Holnap, szerdán reggel mindenesetre elballagok az Operaházba. Jegyünk van a csütörtöki előadásra, de az újságból arról értesülök, hogy a színházakat *kommunizálták*, a cvikkeres bolsevik bankárfióka Lukács György helyettes népbiztos elvtárs szerint ezentúl *A színház is a népé lesz*, és ezért a március 27-i és a következő napokra váltott operaházi és budapesti színházjegyeket a pénztárak visszaváltják, mert a szakszervezetek közvetítésével ezeket a színházjegyeket féláron a proletariátus vásárolhatja meg.

Tudomásul veszem: csütörtökön nem megyek operába, itthon maradok, újságot olvasok. Megpróbálok eligazodni a proletárdiktatúra kiismerhetetlen útvesztőjében. Rendben van, hallgassanak klasszikus zenét, nézzenek operát, színházi előadást ezentúl a proletárok is. Ám ha államosítják a színházakat, és a korábbinál jóval olcsóbban vásárolhatnak színházjegyet a proletárok, ki fogja megfizetni a különbözetet? A színházi előadások létrehozása, a színházak működtetése nem fog kevesebbe kerülni attól, hogy az országpusztító Károlyi Mihály helyett most az országpusztító Kun Béla lett az uralkodó hazánkban!

Magyarország. Március 28. Péntek. Belelapozok az újságba, és fejembe tódul a vér. Rendeletek, rendeletek, rendeletek... A IX. számú: *Az ipari, bányai- és közlekedési üzemek köztulajdon*; a X. számú: *Minden lakóház a Tanácsköztársaság tulajdona*; a XI.

számú: *Munkakényszer*; a XII. számú: *A pénzintézetek szocializálásának bevezetése...*

Ma a IX. rendeletből megtudtam: ha jól viselkedem, ha befogom a számat, ha engedelmeskedem, akkor én is a kizárólagos hatalmat gyakorló munkásosztály tagja lehetek: „A tisztviselő is munkás.” Ezek a kommunisták egyik nap ezt mondják, a következő napon az ellenkezőjét, szemük sem rebben: ők az örök igazság letéteményesei. Kun Béla – pár nappal ezelőtt láttam őt az Országház lépcsőjén szónokolni: a nyakkendője, nadrágja kopott, a cipője orra felgömbült, jelentéktelen külsejű, semmitmondó arcú fiatalember – tegnap a Népszavában nyilatkozott: „Ami tegnap helytelen volt, az ma nemcsak helyes, hanem szükségszerű is, és a taktikát Lenin és Liebknecht szerint minden huszonnég órában is meg lehet, sőt meg kell változtatni.”

Bolyongok a bolsevik útvesztőben.

Szocializálják a házakat, a lakásokat, mindenkitől mindent elvesznek, és a szorgalmas munkával szerzett magántulajdont épp úgy osztogatják boldog-boldogtalannak, mint a kizsákmányolással harcsolt, a tulajdonosoktól elkönfiskált magánvagyonokat. *Isten éltesse a kommunistákat!* – lelkenedezik egy lakáshoz jutásban reménykedő kétgyermekes özvegyasszony, mert nem tudja, hogy Győrben „a városban volt polgári pártok megszűntek, a radikális polgári párt teljes erejével támogatja a szociális átalakulást. Zemanek Antal, a győri papi vagyon népbiztosa tegnap megjelent a püspökvárban, ahol az összes értékeket lezárta.”

Ha ez így megy tovább, nonsokára már nem lesz hol imádkoznia a kommunistákat Isten áldásával ünneplő özvegyasszonynak. A kommunisták nyíltan hirdetik: elsőszámú ideológiai ellenségük a klerikális reakció, ezért le fogják rombolni a templomokat.

Újságot olvasok 1919. március 28-án. Ha gazdag lennék, most vásárolhatnék értékes festményeket. A lap alján közölt hirdetés szerint a „Cicerone” műkereskedésben (VI. Csengeri u. 29.) *mérsékelt áron* lehet a Csóka-hagyatékából Correggio-képekhez, olajfestményekhez, rajzokhoz jutni. Meggondolandó a vásárlás: hátha a kommunisták azt is *elrekvirálják* – ez a hivatalos megnevezése manapság a gátlástalan államhatalmi fosztogatásnak. Reménykedem: túlélem a proletárdiktatúrát. Van egy kis megtakarított pénzem, csábító a *mérsékelt ár* – holnap délelőtt elsétálok a Csengeri utcába, körülnézek a „Cicerone” műkereskedésben.

Este asszonyommal elmegyünk a Revüszínházba (Szerecsen u. 35. Tel. 720-77). Kedvencem, a tüneményes humorú Szőke Szakáll lép fel a revüben, és a hegedűművész Singer, a kígyótáncosnő Darnmore és Tornbay, az árnyképek mestere.

A műsor címe: *Nem akarok katonát látni!* Szenzációs, aktuális – hirdeti az újság.

Nem akarok katonát látni? A negyedik oldalon vastag betűs cím: *Jelentkezés a Vörös Hadseregbe*. Toborzóhely minden kerületben, utca, házszám.

Vajon miről fog mesélni, viccelődni Szőke Szakáll a Revüszínházban ma este? Elmegyünk, meghallgatjuk. Ki tudja, meddig mehetünk színházba, meddig hallgathatjuk Szőke Szakáll kesernyés vicceit.

Már a hetvenéves, rangos, polgári Pesti Napló is hazudik! Vagy névtelenné szürkült újságírói riadtan, gerincüket törve engedelmeskednek? Vezércikk március 29-én: *A diktatúra*. Figyelmesen háromszor is elolvasom az első két mondatot: „A kommunista államban a népbiztosok parancsoltak, rövid, érthető és okos rendeleteket adtak ki, melyeknek abban az órában meglett a foganatja. Mi pedig innen világgá kiálthatjuk, hogy ez a forradalmas átalakulás teljes diadallal járt és senki sem akadt, aki a parancsot nem teljesítette volna a legnagyobb készséggel.”

Töprengok: mindez vajon zavaros, vagy ostoba, vagy nagyon okosan galád fogalmazás? Miért a múlt idő, miért *parancsoltak, adtak ki*? A kommunista népbiztosok gátlás nélkül parancsolnak ma is, adnak ki rendeleteket ma is. *Legnagyobb készséggel?* Ha az embert falhoz állítással és *minden bürokratikus intézkedés mellőzésével* történő agyonlövés-sel fenyegetik, akkor rémületében hajlamos arra, hogy szó nélkül engedelmeskedjen.

Mi, magyarok itt, a Kárpát-medencében az évszázadok során megtanultuk: a túlélés, a megmaradás mindennél fontosabb. Szeretnék én is életben maradni ebben a napról napra zavarosabb, kiismerhetetlenebb proletárdiktatúrában.

Tegnap szórakoztunk: *Nem akarok katonát látni!*; ma a Revüszínházban „először kerül színre Szőke Szakáll aktuális egyfelvonásosa, a »Vörös tavasz«”. Ma este valamennyi budapesti színházban *vörös katona-est* lesz, minden színházban ünnepi beszédet mond előadás előtt egy népbiztos. „Munkások olcsó jegyeket a munkáspénztáraknál válthatnak.”

A Népszínpad mai előadása: leszerelt katonából alakult társulat Gerenday József elvtárs *Az őrnagy leánya* című négyfelvonásos énekes darabját adja elő, a zenét is Gerenday József elvtárs szerezte, és Gerenday József elvtárs *Szabadságért* című versét is hallhatják majd előadás előtt az olcsó belépőjegyet vásárló proletárok.

Este biztosan nem megyünk színházba.

A Cicerone nevű művészeti vállalkozó ma is *olcsón* kínál eladásra festményeket, Hegedűsné a

Garay utca 9-ben házasságot személyes bemutatkozással gyorsan közvetít, és akad még olyan ember, aki nem veszi komolyan a kormányzótanács rendeleteit. „Két-háromszobás lakóházat zöldséges kerttel kerések főváros közelében haszonbérbe. Ajánlatot »Villanyos mellett« jeligére Semmelweis utca Blockner hirdetőbe.” Lehet, hogy ez a jóember nem olvas újságot és nem hallott a X. számú rendeletről: Minden lakóház a Tanácsköztársaság tulajdona...

Az újságoknak valaha felelős szerkesztője volt, az Az Estet még néhány napja is Miklós Andor fele-

lős szerkesztette. Ma már a Pesti Napló felelős szerkesztője egy telefonszám: József 62-36. Az Igazgatóság: József 62-36. Az újságírók: telefonszámok.

Isten éltesse a kommunistákat?

Kora este van, hűvös idő, 1919. március 29., szombat. Tombol a proletárforradalom: „Lenin félretolta a parlamentet, és nyíltan a diktatúrát vallja a forradalom egyetlen lehetséges módszerének.”

Újságot olvasok, időnként el-elalszik, pislálkol a lámpa.

BORNEMISSZA ÁDÁM

A lánc kitart szakadatlanul

BORNEMISSZA ÁDÁM (1971) Budapest

Ha Ambrus Lajos legújabb, *Városterkép* című esszé-kötetét (Kortárs, 2019) szeretném bemutatni, az volna a legkönnyebb és a leginkább kifizetődőbb az eredmény szempontjából (*irodalom; kifizetődő; eredmény* – hogy kerülnek e szavak egymás mellé?), ha frappáns idézetek tömkelegét ollóznám e lapokra, a kötet ugyanis tálcán kínálja az alkalmassabbnál alkalmasabb mondatokat. Ám két okból mégsem ezt teszem. Egyrészt nem kívánok lelőni egyetlen nyelvi, egyetlen történeti poént sem, másrészt az ambrusi világlátásból számomra a nemes, tiszta küzdelem vállalása következik, leginkább önmagunkkal, önmagunk hiátusaival szemben. Tehát a nehezebb, de méltóbb út bejárása, minden fáradtság és a kudarc kockázata mellett is. Ám mivel idézetek nélkül nincs ajánló, hadd hívjam meg a kortárs brit konzervativizmus nagy alakját, Roger Scrutont, vessen fel néhány gondolatot vitaindítóknak. (Egy röpké Ambrus-idézetről végül csak nem tudtam lemondani...)

„Múltunk kapcsán bármiféle narratívához ragaszkodunk is, elfogadjuk azt, mert rávilágít arra, kik vagyunk mi *most*. Kétféleképpen teheti mindezt: egyrészt, hogy mi is éppen olyan kiválóak vagyunk, mint elődeink, másrészt, hogy mi már nem vagyunk olyan hitványak, mint az előttünk járó nemzedékek. Ez utóbbi, a negatív látásmód egy ideje olyannyira meggyökeresedett az oktatásban, hogy egyáltalán nem meglepő, ha a fiatal generációk jóval kevésbé azonosulnak a hazájukkal, mint azok, akik a háború utáni évtizedekben nőttek fel” (*Where We Are. The State of Britain Today*, 2017). De vajon

hogyan tehetnénk igazságot közeli és távoli felmőnőink kiválósága, netán hitványsága ügyében? Ha pusztán a történelemkönyvek lapjait böngésszük, csak a legkiemelkedő alakok és a legalávalóbb gazemberek tetteivel és kvalitásával szembesülünk. Ők, a történelem nagyjai lennének a múlt generációinak pontos megtestesülései? Leírhatja-e például a 19. századi Magyarországot csupán Kossuthék, Petőfiék, Deákék életrajza? A teljes kép megpillantása persze lehetetlen, de egy részletesebb, szélteben és hosszában, pláne magasságában és mélységében finomabb felbontású piktúra megfestéséhez egyéb források szükségesek: a személyes élményektől és emlékektől kezdve egészen a régi korok szakácskönyveiig.

Ambrus Lajos fellapozza ezeket a legtöbbünk számára ismeretlen forrásokat, felidézi szülővárosához, Gyulához fűződő emlékeit, rokonok, ősök, barátok, ismerősök sorsát, történetét, családfáit fejti vissza, elfeledett étkek és almafajok után kutat, hajdani szőlőskertekről mesél. És ha mindehhez hozzászól még az egyik korai, 1965-ös Stones-nótát is (*Goin' Home*), „akkor igazából már csak följajdulni tudunk”. Törökök, osztrákok, oroszok, aztán teknősbékák, csíkok, kappanok lépnek színre – esztrád ez a javából, mégis – vagy talán pontosan ezért – összeáll a finom felbontású fotográfia, előlép egy alföldi város gazdag múltja: Gyula egykori jelene.

Aki járt már Gyulán, tudja, nem is akármilyen kisvárosról van szó. Rendezett, gondozott utcák és terek, gyönyörű régi és hozzájuk illő modern épületek gusztá összhangja, az Élővíz felett átívelő apró